

زمینه‌های تاریخی جدایی مرو از ایران

(۱۲۹۹-۹۰۷ ق. / ۱۸۸۱-۱۵۰۱ م.)

نوشته‌ی دکتر مصطفی ملایی

-
- سرشناسه : ملایی، مصطفی، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور : زمینه‌های تاریخی جدایی مرو از ایران (۱۲۹۹-۹۰۷ ق/۱۸۸۱-۱۵۰۱ م.)
نوشته مصطفی ملایی
مشخصات نشر : تهران: مهدخت، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری : ۲۲۵ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۹۱۶-۸-۱
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
یادداشت : کتابنامه: ص [۱۶۷-۱۸۳]؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت : نمایه.
موضوع : مرو (شهر باستانی) — تاریخ؛ Merv(Extinct city)—History
موضوع : جنگ مرو، ۱۲۷۶-۱۲۷۷ ق. — تاریخ؛ Marv war, 1860-1861—History
رده‌بندی کنگره : DK۹۳۹/۵
رده‌بندی دیویی : ۹۳۹/۶
شماره کتابشناسی ملی : ۸۷۳۱۵۹۲
-

زمینه‌های تاریخی جدایی مرو از ایران

(۱۲۹۹-۹۰۷ ق. / ۱۸۸۱-۱۵۰۱ م.)

دکتر مصطفی ملایی

طراح جلد: داوود منصوری

صفحه‌آرا: مژگان اسلامی نظری

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۹۱۶-۸-۱

قیمت: ۸۰,۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول: پیشینه تاریخی مرو از ابتدا تا آغاز حکومت صفویان
۱۵.....	زمینه
۱۷.....	مرو در دوره پیش از اسلام
۲۰.....	مرو در دوره اسلامی
۳۵.....	فصل دوم: اوضاع سیاسی مرو در دوره صفویه
۳۷.....	زمینه
۳۸.....	مرو در کشاکش درگیری‌های شاه اسماعیل با ازبکان
۴۳.....	مرو در دوره شاه تهماسب اول و شاه محمد خدابنده
۴۶.....	شاه عباس اول و سیاست اسکان قاجارها در مرو
۵۵.....	اوضاع مترلزل مرو به دوران جانشینان شاه عباس اول تا انقراض صفویه
۵۹.....	منازعات داخلی مرو همزمان با استیلای افغانه بر مرکز ایران
۶۶.....	فصل سوم: اوضاع سیاسی مرو در دوره افشاریه
۶۸.....	زمینه
۶۹.....	نادرشاه و اصلاحات او در مرو
۷۶.....	مرو در دوره فرمانروایی شاهرخ‌شاه در خراسان

فصل چهارم: اوضاع سیاسی مرو در دوره قاجاریه.....	۸۲
زمینه.....	۸۴
ناکامی آقامحمدشاه قاجار جهت تسخیر مرو.....	۸۵
مرو در دوره فتحعلی‌شاه.....	۸۹
۱. منازعات امرای بخارا و پناهندگی حاکم مرو به دربار فتحعلی‌شاه.....	۹۰
۲. حمایت خوانین خیوه از ترکمن‌ها و تاخت‌وتاز آنها در خراسان.....	۹۳
محمدشاه قاجار و اعزام سفیر به خان‌نشین‌های خیوه و بخارا.....	۱۰۵
تحولات سیاسی مرو در دوره ناصرالدین‌شاه.....	۱۱۱
۱. اعزام سفیر به خیوه.....	۱۱۳
۲. مرو در کشاکش ستیزه حاکمان قاجاری خراسان و خان‌نشین خیوه.....	۱۱۶
۳. انتصاب مجدد حسام‌السلطنه به حکومت خراسان و سال‌های آخر.....	
حکومت ایران بر مرو.....	۱۲۱
۴. جنگ مرو و شکست قشون ایران.....	۱۲۳
۵. روابط دولت ایران با ترکمن‌ها پس از جنگ مرو.....	۱۳۲
۶. استیلای روس‌ها بر مرو.....	۱۳۷
نتیجه.....	۱۶۵
کتاب‌نامه.....	۱۷۰
پیوست‌ها.....	۱۸۸
نمایه.....	۲۱۶

مقدمه

سرزمین خراسان از مهم‌ترین مراکز تمدنی ایران و اسلام محسوب می‌شده‌است. صرف‌نظر از گستردگی سرزمین، کثرت جمعیت، رونق کم‌نظیر اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، یکی از ویژگی‌های عمده خراسان، داشتن شهرهای بزرگ، قدیمی و پرآوازه مانند مرو، نیشابور، بلخ و هرات در طول تاریخ بوده‌است. شهرهایی که در قرون نخستین اسلامی از مراکز اصلی سیاسی - فرهنگی جهان اسلام بوده‌اند. در این بین، مرو یا مروشاه‌جان (شاهجان) در بخش سفلی رود مرغاب یکی از کهن‌ترین این کانون‌ها بوده‌است. این شهر در سده‌های نخستین اسلامی نه تنها به عنوان یکی از مهم‌ترین کانون‌های اداری - فرهنگی و گاه‌ها سیاسی جهان اسلام به‌شمار می‌رفت، بلکه به برکت آب رود مرغاب و موقعیت تجاری و سوق‌الجیشی آن، از ثبات و رونق اقتصادی خوبی برخوردار بود. لیکن با حملات غزها در قرن ششم هجری / دوازدهم میلادی و سپس حمله ویران‌گر مغول در سده هفتم هجری / سیزدهم میلادی، از رونق پیشین افتاد. اگرچه در دوره جانشینان تیمور توجه شاه‌رخ به عمران و آبادانی مرو تا حدودی اعتبار از دست رفته آن را بازگرداند، اما این شهر هیچ‌گاه نتوانست شکوه و رونق سابق خود را بازیابد.